

РЯТІВНІ РОЗКОПКИ ПОСЕЛЕННЯ СТАЛАШКА

ВІТАЛІЙ КОНОПЛЯ

У часі з 1 по 31 жовтня 1996 р. новобудівна експедиція НДІЦ Рятівна археологічна служба провела рятівні розкопки багатошарової пам'ятки Сталашка-І (висоцька культура, княжа доба XI-XIV ст. і пізній період середньовіччя), яка знаходиться поблизу с. Сталашка Бродівського району. Поселення розміщене за 0,5 км на північний схід від села і займає східний та південно-східний схили неглибокої улоговини, котра дугоподібно простягається з півдня на північ. Остання починається за 0,4 км на північ від східної околиці даного населеного пункту і прямує у напрямку до західної околиці с. Суховоля. Культурний шар пам'ятки засвідчено у смузі довжиною 220-250 м і шириною — 40-90 м, що залягає у різних місцях до глибини 0,4-0,7 м від денної поверхні. У центральній частині поселення переважає давньоруський шар, у південній — шари висоцької культури і давньоруського часу, у північній — шари княжої доби і пізнього середньовіччя.

У геоморфологічному відношенні територія, де проходили польові дослідження, до певної міри рельєфна, знижується із заходу на схід та розчленована декількома улоговинами, які лишились від пересохлих струмків. Потічки входили до гідросистеми лівосторонніх допливів р. Ікви, утворюючи з нею початки витоку.

Поле, де розташована пам'ятка, зветься Мозаїка або Черницьке. У даний час воно зайняте угіддями агрофірми «Колос» та інтенсивно ореться. Грунти тут суглинкові, бідні на гумус, з дномішкою подрібненого вапняка. Внаслідок водної ерозії та сільськогосподарських робіт культурний шар зазнав відчутних руйнувань.

Перед початком розкопок був здійснений ретельний огляд території пам'ятки з метою максимального збору речового матеріалу. Це обумовлювалось тим, що згідно з договором між РАС та дирекцією будівництва нафтопроводу НПК «Південний» - Західна Україна розкопки планувалось провести лише у чотирьохметровому створі, де пізніше мала прокопуватися траншея під трубу. Внаслідок розвідок вдалось зібрати чимало знахідок. Зокрема з висоцькою культурою зв'язані крем'яні артефакти: відщепи, уламки, знаряддя праці на відщепових скопах, а також фрагменти ліпного посуду: уламки вінець мисок, чаш і горщиків, уламки денець і стінки їх бочків. Переважну більшість склали вироби наступних хронологічних періодів. Особливо це стосується кераміки давньоруського часу, яку репрезентують фрагментовані гончарні горщики з розмайттям профілів горловин. Серед підйомного матеріалу наявні уламки гончарних посудин пізнього середньовіччя, котрі лишились на місці невеликого за площею хутора, що існував тут до початку XIX ст. На орній площині поля зафіковані перепалене каміння, яке конструктивно могло входити до наземних жител згаданих вище культурних горизонтів, недіагностичні кістки тварин, розрізnenі шматки шлаків і типологічно не окреслені вироби із заліза.

У північній (периферійній) частині поселення, згідно з технічними умовами, було розкопано 360 м². Розкоп орієнтований по лінії північний захід-південний схід. Глибина проникнення сягала -0,6 м від рівня денної поверхні. Стратиграфія розкопу наступна. До покажчика 0,30-0,35 м залягав орний пласт сіро-жовтого суглинку, який у нижній частині розкопу мав дещо темніше забарвлення, що пояснюється змивом ґрунту внаслідок водної еrozії. Підґрунтя більш світлішого кольору зафіковано до відмітки 0,45-0,55 м від сучасної поверхні. Нижче відмічені корінні відклади материка — лесова глина світло-жовтого кольору.

Насичення речового матеріалу на дослідженій ділянці пам'ятки нерівномірне і різне за складом. У першому штиху (до 0,2 м) фіксувались здебільшого фрагменти пізньосередньовічної кераміки, поодинокі уламки скла і виробів з нього, недіагностичні тваринні кістки, окремі перепалені шматки каменю (пісковик), кусочки залізних шлаків та сучасні металеві предмети господарського і побутового призначення. Тут також зібрані кількісно незначні фрагменти горщиків давньоруського часу.

Інша картина простежена у другому штиху розкопу (відмітки 0,2-0,4 м від рівня денної поверхні), де майже не простежено керамічних матеріалів пізнього середньовіччя, але натомість здобуто кераміку XI-XIII ст. Останні утворювали дещо підвищеною концентрацією по відношенню до інших знахідок з даного горизонту розкопу. Ця ділянка чітко простежувалась у межах квад-

ратів 5а-5б - 12а-12б. Тут також фіксувалось розрізне перепалене каміння. Можливо у даному місці (швидше всього за розкопом) стояла у свій час житлово-господарська споруда княжої доби. Доказом цьому можуть слугувати дрібні шматочки печини і перепаленої глини від обмазки стін.

На рівні третього штиха (0,4-0,6 м від денної поверхні) речові матеріали зустрічались спорадично, їх репрезентують виключно уламки горщиків давньоруського часу. Знову ж таки вони залягали на площі згаданих вище квадратів.

Зібраний під час розкопок посуд XI-XIII ст. у типологічному відношенні одноманітний. Це горщики із закраїнами в районі заокруглених вінець, що мають плавний або різкий перехід від плічок тулуба, з опуклими стінками і рівним денцем. Діаметри горловин посудин коливаються у межах від 11,5 до 21 см. Відносно тонкостінні керамічні вироби прикрашені нарізними прямими або хвилястими лініями. Крім горщиків у розкопі знайдено прямокутні у перетині цвяхи з аморфними плоскими голівками.

Матеріали з поселення Сталашка-І знаходять численні аналоги на багатьох пам'ятках вісоцької культури і давньоруського часу Західної Волині.

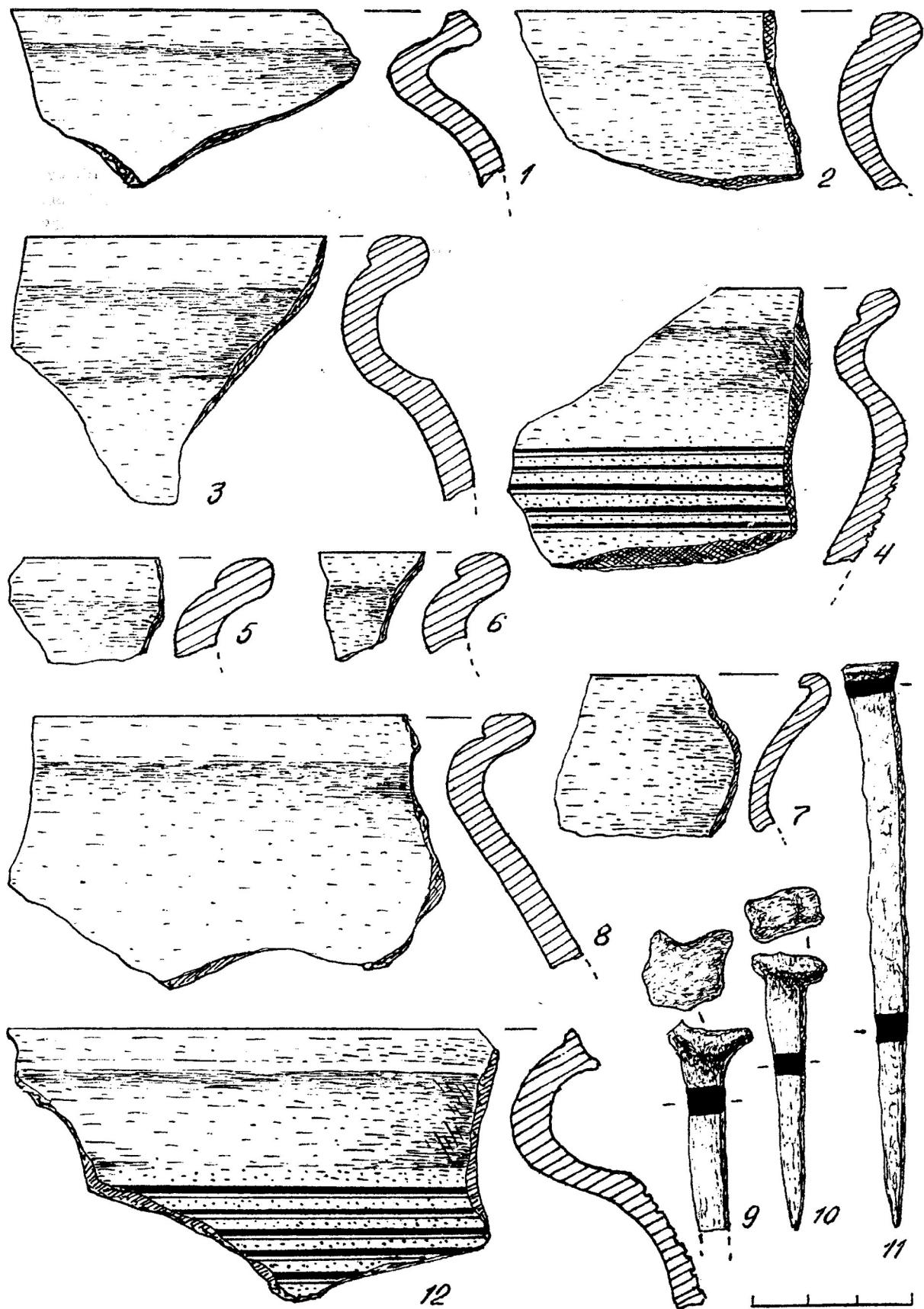

Рис. 1. Поселення Сталашка-І. Уламки гончарного посуду (1-6, 8, 12) і залізні вироби (7, 9-11) давньоруського періоду.

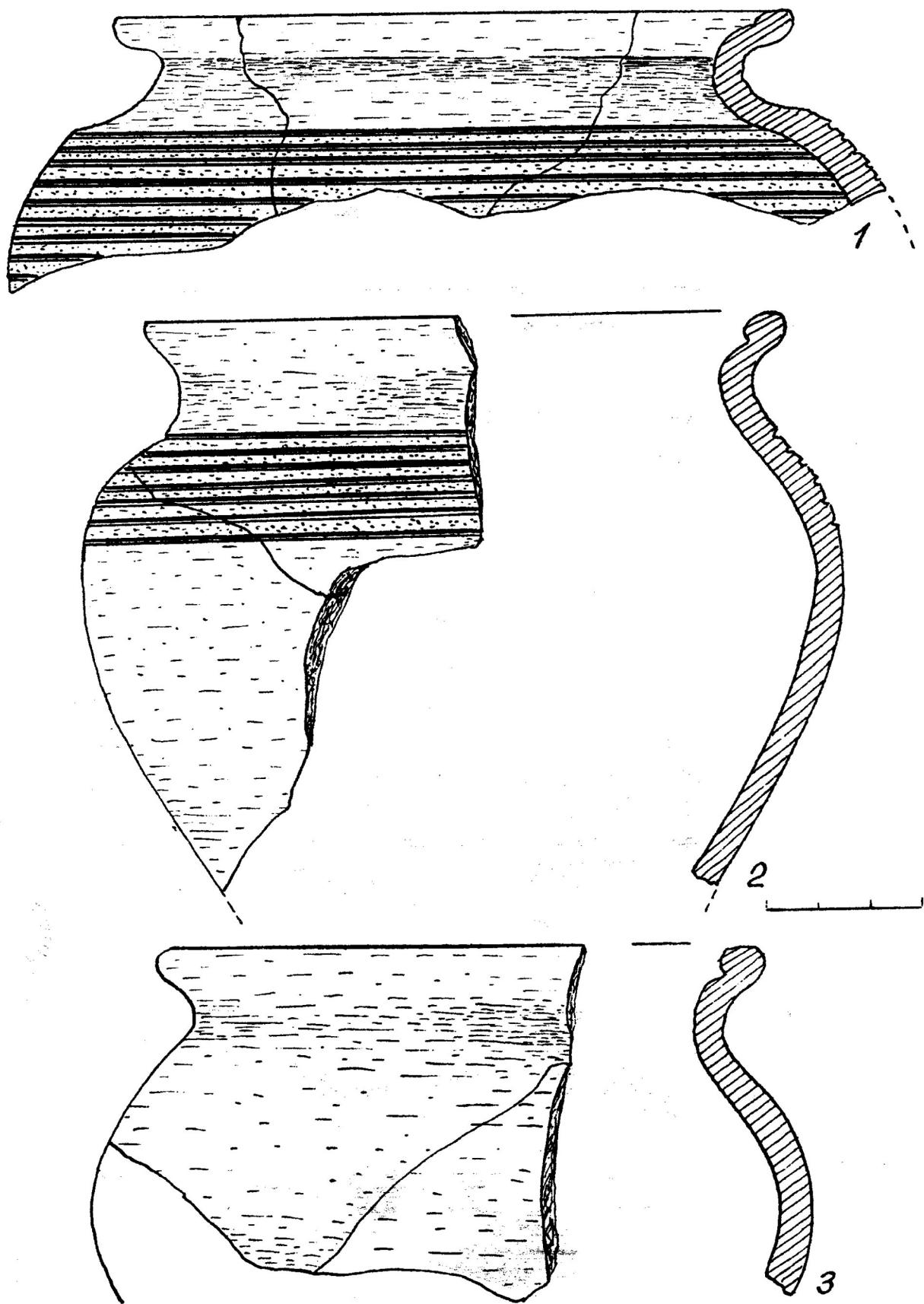

Рис. 2. Поселення Сталашка-І. Уламки гончарного посуду давньоруського періоду.

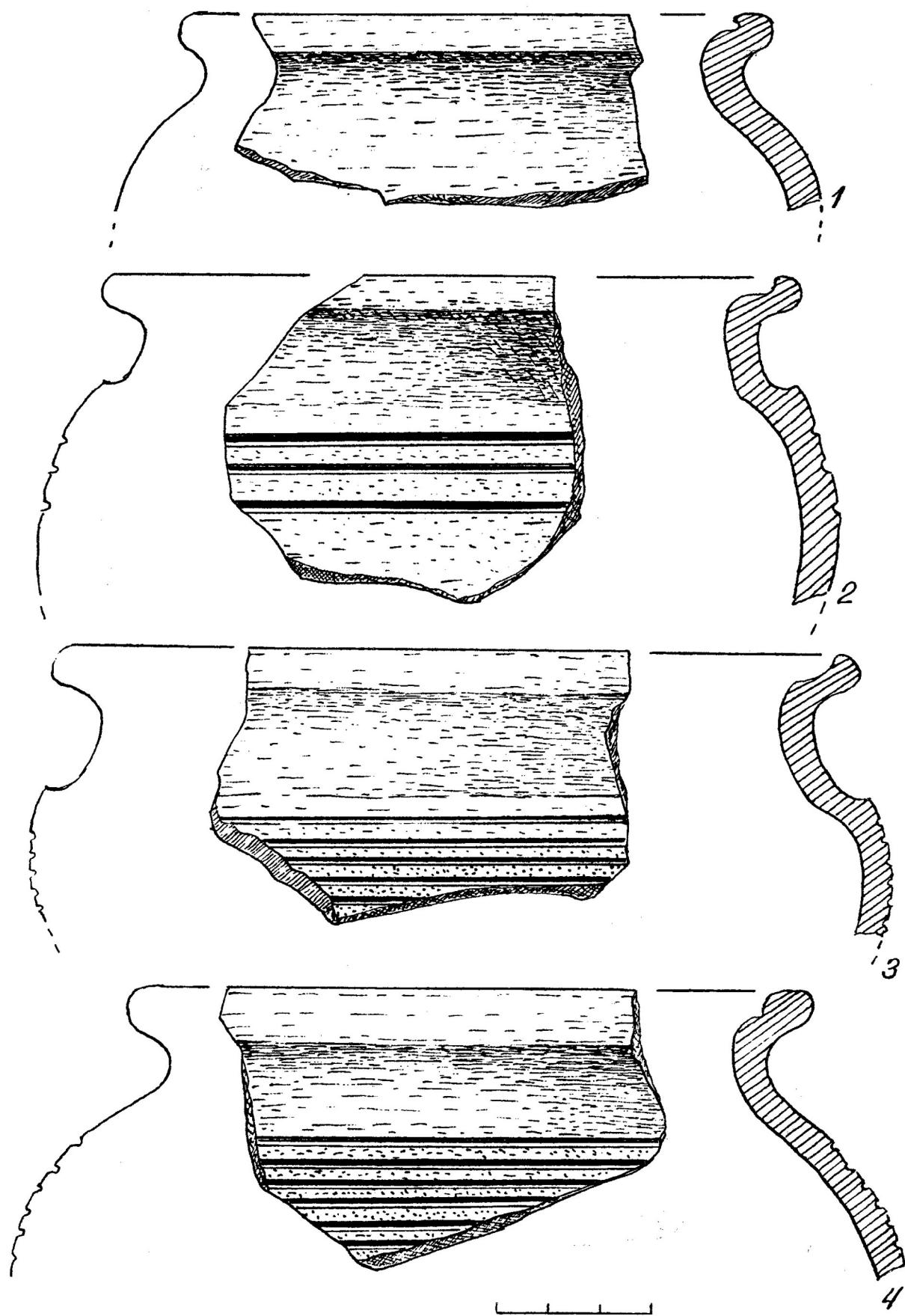

Рис. 3. Поселення Сталашка-І. Уламки гончарного посуду давньоруського періоду.

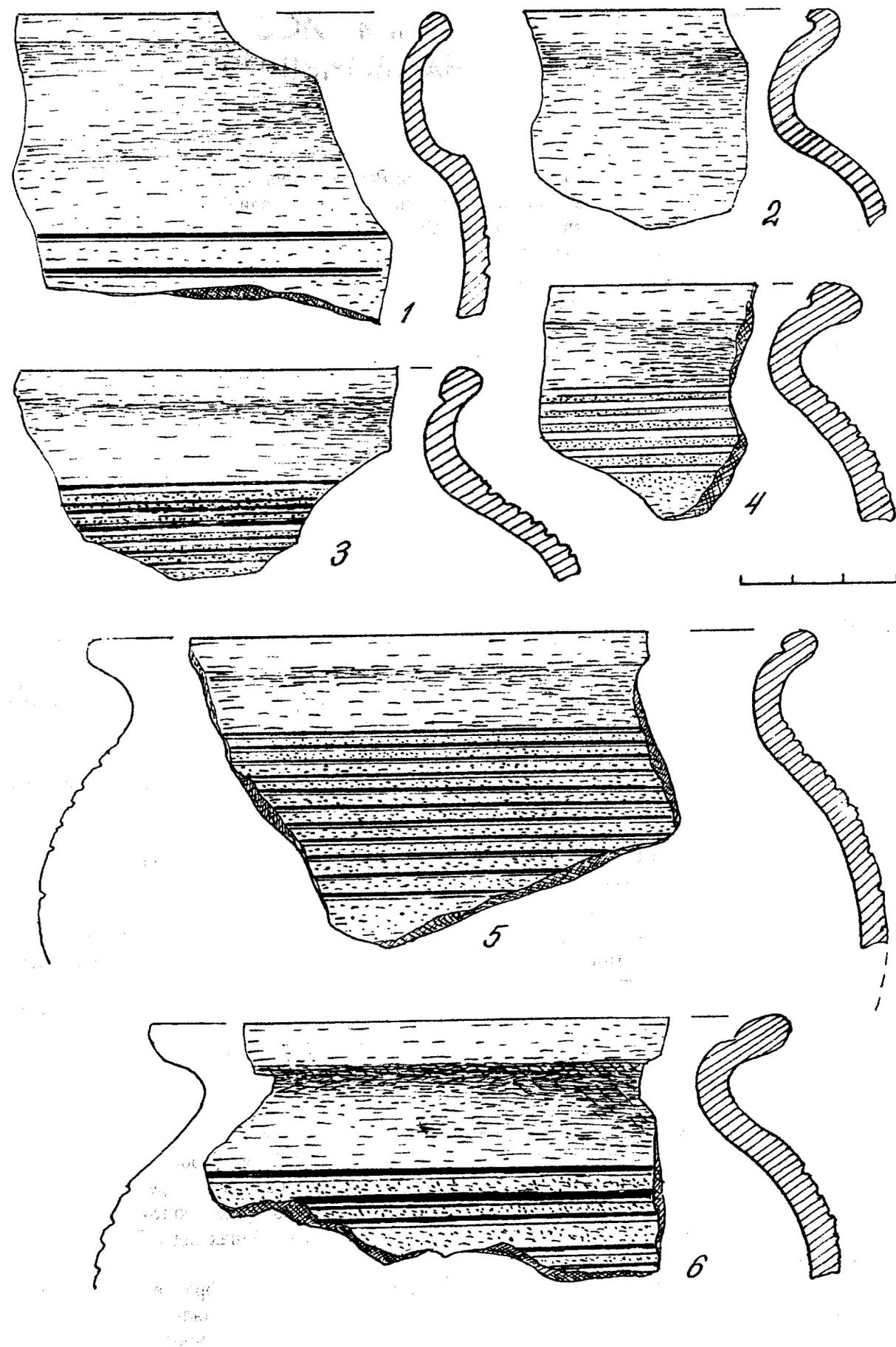

Рис. 4. Поселення Сталашка-І. Уламки гончарного посуду давньоруського періоду.